

Hva er ekstern skolevurdering?

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 29.10.2019

Innhold

[Hva er ekstern skolevurdering?](#)

[Hvem gjennomfører skolevurderingen?](#)

[Skolevurdering er et ledd i arbeid med kvalitetsutvikling](#)

Hva er ekstern skolevurdering?

Dette er en veileder for skole som brukes i eksterne skolevurderinger. Målgruppen for veilederen er skolevurderere, skoler og skoleeiere som skal gjennom en skolevurderingsprosess.

Ekstern vurdering er en form for skolebasert vurdering som kan bidra til å gi fart og energi til skolens utviklingsarbeid. Metodikken brukes i kommuner og regioner i utviklingsarbeidet.

Skolebasert vurdering kan bidra til en grunnleggende forståelse av skolens ståsted. Den kan styrke evnen til å gå bak ulike resultater og etablerer diskusjoner om planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning. Den er også del av en kvalitetsvurdering der skolene sammenstiller informasjon og data for å vurdere tilstanden på en skole.

Hva står i forskrift til opplæringslova om ekstern vurdering?

Forskrift til opplæringslova § 2-1. Skolebasert vurdering:

«Skolen skal jamleg vurdere i kva grad organiseringa, tilrettelegginga og gjennomføringa av opplæringa medverkar til å nå dei måla som er fastsette i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Elevane skal involverast i denne vurderinga. Skoleeigaren har ansvar for å sjå til at vurderinga blir gjennomført etter føresetnadene.»

Hva står i overordnet del om ekstern vurdering?

Overordnet del Kap. 3.5 Profesjonsfellesskap og skoleutvikling:

«Skolen skal være et profesjonsfaglig fellesskap der lærere, ledere og andre ansatte reflekterer over felles verdier, og vurderer og videreutvikler sin praksis.»

Hvorfor ekstern skolevurdering (fagartikkel)?

Oppæringsloven pålegger norske skoler å drive «skolebasert vurdering». Forskrift for opplæringsloven, § 2-1, Skolebasert vurdering, sier:

Skolen skal jamleg vurdere i kva grad organiseringa, tilrettelegginga og gjennomføringa av opplæringa medverkar til å nå dei måla som er fastsette i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Elevane skal involverast i denne vurderinga. Skoleeigaren har ansvar for å sjå til at vurderinga blir gjennomført etter føresetnadene.

Skolebasert vurdering kan bidra til en grunnleggende forståelse av skolens ståsted, som kan styrke evnen til å gå bak ulike resultater og som etablerer didaktiske diskusjoner om planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning og er en del av en kvalitetsvurdering der skolene sammenstiller informasjon og data for å vurdere tilstanden internt på en skole. Skolene kan anvende brukerundersøkelser og Skoleporten for å sikre bedre helhet og sammenheng i opplæringsløpet, og denne informasjonen tilbys som redskaper for skoler og skoleeiere for å kunne arbeide med både læringsmiljø og hjem–skole-samarbeid. Våren 2006 valgte Utdanningsdirektoratet å videreutvikle og ta i bruk en metodikk for skolevurdering som var utviklet og brukt over flere år i kompetanseregion Hardanger/Voss, og etter hvert også i andre vurderingsregioner. Denne formen for skolevurdering er en ekstern skolevurdering som kan beskrives som en mellomting mellom tradisjonell ekstern vurdering, som ofte forbindes med kontroll, og egenvurdering, som forbindes med en mer utviklingsorientert vurdering, der

hovedhensikten først og fremst er skoleutvikling (Emstad, 2012). Utdanningsdirektoratet sier at ekstern skolevurdering kan være et nyttig verktøy i arbeidet med å vurdere i hvilken grad organisering, tilrettelegging og gjennomføring av opplæringen medvirker til å nå målene i læreplanverket, og som grunnlag for skoleeiers tilstandsrapport.

Hvorfor ekstern skolevurdering?

Vi har innledningsvis vist til at skolvurdering er et verktøy for skoleutvikling. Endring og forbedring krever evnen til organisasjonslæring, som igjen innebærer å oppdage og korrigere feil i organisasjonens handlingsteorier, og videre bygge inn resultater av undersøkelser i private bilder og felles kart for organisasjonen (Argyris & Schön, 1978). Organisasjonen kan lære gjennom erfaringer og endres gjennom å respondere på feedback fra omgivelsene (Cyert & March, 1963). Argyris og Schön (1978) skiller mellom enkeltkretslæring og dobbeltkretslæring i sine teorier rundt organisasjonslæring. Læring som ikke stiller spørsmål ved de underliggende mål, verdier og antakelser, betegnes som enkeltkretslæring. Det vil si det foregår læring som innebærer at organisasjonen korrigerer feil eller en uønsket situasjon uten å stille spørsmål ved de grunnleggende forutsetningene for handlingene. Dobbeltkretslæring finner sted når problemer løses ved å endre de underliggende mål, verdier og antakelser, for deretter å endre handlingene. De underliggende mål verdier og antaksler styrer våre handlinger, som igjen gir både intenderte og ikke intenderte resultater. Et eksternt blikk på skolen kan bidra til å forstyrre handlingsteoriene som ligger til grunn for skolen praksis på de områdene skolen underpresterer eller opplever behov for forbedring. I ekstern vurdering blir skolen vurdert av likemenn, det vil si lærere, skoleledere eller andre som har sitt virke tilknyttet skolens oppgaver og som gjennom opplæring og erfaring har fått øvd opp sitt vurderende blikk, og sin evne til å stille kritiske spørsmål.

Styrken i dette eksterne blikket, er at nettopp at denne «kritiske vennen» kan bidra til å forstyrre antakelser og verdier som ligger til grunn for handlingsteoriene i skolen. Den kritiske vennen kan skape undring, som i neste omgang danner et grunnlag for refleksjon over praksis. Emstad (2012, s.10) sier at en kritisk venn kan bidra til å gjøre det fremmede kjent for personalet og elevene, og det kjente mer fremmed, og stille grunnleggende spørsmål om skolens praksis. Begrunnelser for daglige gjøremål blir etterspurt når det eksterne blikket stiller spørsmål om de underliggende antakelsene som preger kulturen.

I dag har alle skoler rikt tilgang informasjon, men det kan være utfordrende å omdanne informasjonen til handlingsrelevant kunnskap der det er både kan være knapphet på tid og manglende erfaring med skolebasert vurdering som innarbeidet praksis skolen. I ekstern skolevurdering blir undersøkelsene gjennomført av erfarne eksterne vurderere, som innhenter informasjon og systematisere denne, for å gi feedback som kan bidra til økt forståelse og kunnskap om skolen. Feedbacken gis i form av en rapport, som skolens ansatte sammen kan tolke og respondere på, og betrakte denne feedbacken i lys av tidligere erfaringer og gi den

mening.

Ordningen med ekstern skolevurdering (ESV) var gjenstand for evaluering i 2015. En av konklusjonene var at ESV fremstod som et potensielt svært potent virkemiddel, med stor betydning for den videre utvikling av skolen. En skoleleder uttalte at:

«Lærerne opplever det mer meningsfylt å bli eksternt vurdert når de opplever å være involvert. Diskusjoner på grunnlag av gjennomført ståstedsanalyse, organisasjonsanalyse, og andre data skolen har, bidrar til økt forankring i kollegiet.»

For å kunne gjennomføre en effektiv ekstern skolevurdering er det viktig at kollegiet er koblet tett på arbeidet, ved gjennomføring av ekstern vurdering er skolens aktører hele veien tett på prosessen. Involvering i arbeidet skjer foreksempel gjennom valg av tema og innvovling i utvikling av fremtidsbildet. Videre i deltakelse i diskusjoner på grunnlag av gjennomført ståstedsanalyse, organisasjonsanalyse, og andre data skolen har, bidrar til økt forankring i kollegiet. Evalueringen av ordningen peker på betydningen av å dra i samme retning i utviklingen, endringsagentene, ofte ledelsen, må bygge et nettverk rundt arbeidet som er sterke og varige nok til at det lar seg gjøre å arbeide felles og gå i samme retning (Stiberg-Jamt, Emstad, Meltevik, Buland & Furrebø, 2015).

Ekstern skolevurdering kan beskrives som formativ vurdering, som skal stimulere og veilede de som prøver å forbedre skolen. Ekstern skolevurdering ender opp med en rapport som beskriver både skolens sterke sider og sider som bør forbedres, og denne rapporten skal danne grunnlaget videre arbeid. Skolen tar tak i resultatene og betemmer seg for tiltak for videre arbeid. Ekstern vurdering kan sees på som en helhetlig prosess der forbedringsarbeid og vurdering er sett på som en integrert prosess, der skolevurderingen blir i større grad et verktøy for læring på både individ-, gruppe- og skoleniva. Fokus er både på prosessene og resultatene og blir en pågående, refleksiv prosess som tar utgangspunkt i organisasjonens praksis, der målet er å lære av både vurderingsprosessen og funnene (Holly & Hopkins, 1988).

Ekstern vurdering som verktøy for skolevurdering – den viktige oppfølgingsfasen.

«Hensikten med skolevurdering må være at det man vurderer skal bli bedre, og derfor er det oppfølgingen av vurderingen som blir det viktigste»

(Lillejord, 2003, s. 59).

Også i oppfølgingsfasen er det viktig med involvering for å skape gode læringsprosesser der lærere lærer sammen og av hverandre for best mulig å utnytte mulighetene for læring og endring av arbeidsmåtene sine. Betydningen for skoleutvikling påvirkes av måten vurderingen følges opp, og hvordan lærerne involveres (Forss mfl.,1994; Mathews, 2010, Shildkamp, Vanhoof, Van Petegem og Visscher, 2012).

Ekstern skolevurdering kan brukes på ulike vis, og det er mange faktorer som har betydning for hvordan den følges opp i etterkant. Vurderingsrapporten gir retning for det videre arbeidet, og er som en kilde hvor skolene kan sikre at de er på rett spor. Det kan likevel være en utfordring å endre praksis i skolen som organisasjon. «Det er umulig for en mann å lære hva han tror han allerede vet», sa Epictetus for rundt 2000 år siden. Det kan med andre ord være krevende å forbedre av praksis på grunnlag av en skolevurdering, fordi det å skape endring krever at organisasjonen er i stand til å lære (Rogers & Williams, 2006), og skoleeier og skoler bør vurdere ekstern støtte inn i arbeidet med oppfølging av ekstern skolevurdering, da skolens kapasitet til å bruke resultatene er av stor betydning når vurdering skal følges opp (Schildkamp & Vissher, 2009).

Skolens evne til organisasjonslæring har stor betydning for i hvilken grad skolen klarer å utnytte mulighetene for læring og endring av arbeidsmåtene sine. «Skal skolen utvikles, må det arbeides med måten lærerne jobber seg i mellom. Det handler om å utvikle skolens læringsprosesser og å styrke skolens organisasjonslæring. Skal man derimot utvikle et lærende fellesskap på skolen, er arbeidet med skolebasert kompetanseutvikling et egnet tiltak» (Postholm mfl. 2013, s 151).

Det er ikke nok bare å oppdage styrker og svakheter og foreslå forbedringer på grunnlag av resultatene som fremkommer i rapporten de eksterne vurdererne har levert til skolen. Det er da viktig at skolene bruker rapporten til å reflektere de underliggende årsaker til eventuelle utviklingsområdene og sette disse årsakene i en sammenheng. Det vil si å gjøre nærmere undersøkelser, se på hvilke muligheter som finnes, for så å bestemme seg for videre handling (Maslowski & Visscher, 1999). Det kan oppstå ulike utfordringer når ekstern skolevurdering skal brukes som grunnlag for skoleutvikling og læring. Gode intensjoner er ikke nok til at den eksterne skolevurdering fører til en forbedring av praksis, utfordringen er nettopp evnen til å lære sammen, slik at ny kunnskap ikke følger individet, men blir en del av skolens kollektive kunnskap. Skoler er ofte mer orientert mot aksjon enn mot refleksjon når de skal følge opp skolevurdering (Schildkamp, Vanhoof, Van Petegem & Vissher, 2012), og vurderingsresultater som er i samsvar med eksisterende antakelser følges i større grad brukes enn de som ikke samsvarer (Cousins & Leithwood, 1986; Emstad, 2012). For å utnytte «læringsmuligheter i den kollektive dialog» er det viktig å sette av god tid til tolkning og refleksjon over resultatene av den eksterne vurderingen, slik at informasjonen i vurderingsrapporten kan bli omdannet til handlingsrelevant kunnskap (Nilsen & Overland, 2009; Roald, 2010, Emstad & Robinson, 2011).

I vurderingsrapporten ligger det mye informasjon som kan bidra til at skolen kan lære om seg selv og hvordan de lærer. Skolene bør derfor bruke rapporten som et grunnlag for å reflektere over egen praksis og hva som ligger til grunn for de valg som er gjort tidligere. Lærerne og eventuelt andre ansatte i skolen må gis mulighet til læring, og gis mulighet til å delta i en

dialogisk, reflekterende og undersøkende tilnærming til skolevurderingen og bruken av resultatene i vurderingen (Preskill & Torres, 2000). I skoler der lærere klarer å lære av hverandre og sammen, lykkes de i større grad i skolebasert utviklingsarbeid (Postholm mfl, 2013). Det å etablere og utvikle profesjonelle læringsfelleskap med tett kobling mellom lærernes praksis og data om elevens læring er en viktig del av dette. Profesjonelle læringsfelleskap knyttes ofte til skoler som lykkes i sitt kontinuerlige arbeid med å forbedre elevenes læringsmiljø, og skole som kan beskrives som profesjonelle læringsfelleskap, vil ha en bedre forutsetning for å benytte ekstern skolevurdering i sitt forbedringsarbeid, da de evner å tenke kritisk om sine egne handlingsteorier for å kunne utfordre hverandre.

Forfatter av artikkel: Anne Berit Emstad

Fem trinn i ekstern skolevurdering

En ekstern skolevurdering er ett av tiltakene i skoles arbeid med kvalitetsutvikling. I denne veilederen går systematisk gjennom de fem trinnene i metodikken. Dette gjør vi for å gi skolevurderere, skoler og skoleeiere nødvendig innsikt til å forberede og gjennomføre en skolevurderingsprosess.

De fem trinnene:

1. Velge område for vurdering
2. Lage framtidsbilde
3. Innhente og strukturere informasjon
4. Analysere og gjøre vurderinger
5. Presentere og overlevere rapport til skolen

Hvem gjennomfører skolevurderingen?

Ekstern skolevurdering skjer ut fra to ulike innfallsvinkler:

To ulike innfallsvinkler

- Ekstern vurdering i regi av Utdanningsdirektoratet. I de fleste tilfellene vil det være med en veileder tilknyttet Utdanningsdirektoratet som støtter skolens og kommunens utviklingsarbeid

- Ekstern vurdering i regi av kommuner og/eller regioner som en del av det lokale arbeidet med kvalitetsutvikling

Proessen for vurderingsarbeidet kan være ulik, og tilpasset de lokale behovene når metodikken brukes som lokalt utviklingsverktøy.

Minst to eksterne vurdere

Når en skole ønsker en ekstern vurdering på et bestemt tema, for eksempel læringsmiljøet, den gode læringsøkta eller skolens vurderingspraksis, så starter samarbeidet med to eksterne vurderere. Sammen med skolen utarbeider vurdererne et framtidssbilde som er selve nøkkelen i den eksterne vurderinga. Her beskriver en praksis slik en ønsker at den skal være innenfor det valgte temaet som tegn på god praksis.

Skolevurderingen gjennomføres av skoleledere, lærere eller skolefaglig ansvarlige som er skolert i metodikken for ekstern vurdering.

Skolevurderingen gjennomføres av minst to eksterne vurderere som samlet har kompetanse på følgende områder:

Skolefaglig kompetanse

- dyktige og reflekterte pedagoger med variert erfaring fra skolen
- god kjennskap til lovverk, forskrift og læreplaner
- kunnskap om nasjonal policy, sentrale erfaringer og forskning på det aktuelle vurderingsområdet
- system- og rolleforståelse

Vurderingskompetanse

- erfaring med metodikken, trinnene i prosessen og bruk av maler
- kunnskap om og beherskelse av ulike metoder for innsamling av informasjon, blant annet samtale med barn, gruppesamtaler, osv.
- god observasjonsevne
- analytiske evner i bruk og sammenstilling av innsamlet informasjon i rapportskrivningen
- evne til å kommunisere resultater og til å gi tilbakemelding som stimulerer til utvikling

Ulike roller og ansvar

En ekstern skolevurderingsprosess krever at alle involverte er klar over forventningen til deres rolle i prosessen. Vurdererne er ansvarlig for at vurderingsprosessen gjennomføres og dokumenteres i tråd med metodikken.

Dersom kommunen får veiledning, kan en veileder delta som den ene av de to vurdererne. Under vurderingsdagene går veilederen over i rollen som vurderer.

Ferske vurderere eller interesserte representanter fra andre skoler/skoleeiere kan etter avtale delta som hospitanter for å lære. Dette skal avtales på forhånd, og vurdererne får anledning til å tenke gjennom hvilke aktiviteter det er naturlig at observatørene eller hospitantene deltar i. De må særlig tenke gjennom konfidensialitet og den dobbeltrollen skoleeieren kan komme i samtaler med for eksempel ledere og lærere.

Vurdererne:

Har hovedansvaret for å sette opp en tidsplan før skolevurderingen og for å sikre at framtidsbildet blir utarbeidet.

Skoleledelsen:

Forbereder de praktiske sidene av vurderingsprosessen, forankrer framtidsbildet i personalet, lager avtale med skoleeieren og følger opp vurderingsrapporten. (Mer om krav og forventninger til ledelse i barnehage og skole.)

Veilederen:

Bistår skoleledelsen/kommunen i videreutviklingsarbeidet etter at vurderingen er gjennomført.

Skoleeieren:

Er ansvarlig for å følge opp skolevurderingen, og bør etter en avtalt tid etterspørre skolens oppfølging av rapporten. Skoleeier sjekker ut hvordan skolen har arbeidet med de utviklingsområdene de fikk i rapporten, og hvordan de har brukt skolens sterke sider i arbeidet. Denne rapporten fra skolen bør følges opp i en medarbeidersamtale mellom skoleeieren og ledelsen ved skolen, og de lager nye avtaler om det videre arbeidet.

Skolevurdering er et ledd i arbeid med kvalitetsutvikling

Direktoratet er opptatt av kvalitetsarbeid – hvordan gjøre opplæringen bedre. Vi bruker det vi vet om læringsmiljø og læringsresultater til å vurdere hvordan opplæringen for elever og lærlinger kan bli bedre. I en god kvalitetsutviklingsprosess, er det viktig å vurdere nåsituasjonen, bestemme seg for hvor man vil og jobbe for å få alle til å dra i samme retning.

Hele skolen må gå sammen

Dersom bare en og en av skolens tilsatte endrer praksis, vil ikke skolens virkemåte endre seg. Og hvis ikke skolens organisering og bruk av felles arenaer for erfaringsdeling og tilbakemelding understøtter den nye praksisen, vil praksis ofte skli umerkelig tilbake til de samme formene som tidligere. For å få til endring er det

viktig å sikre at hele skolen går sammen inn i endringsprosessen.

Å jobbe godt med helhetlig skoleutvikling og utvikle skolen til en lærende skole handler blant annet om å arbeide samtidig med alle nivåene i skolen:

- Ledelse, prioritering, organisering og resultatvurdering
- Samhandling i kollegiet og med foreldre, bedrifter og lokalsamfunn
- Elevenes læring, fag, undervisningspraksis og læringsmiljø.
- Grunnleggende tanke- og handlingsmønstre for å nå målet

Klokt å bruke tid på dette i starten:

- hvordan skolens praksis og resultater kan beskrives
- hvorfor endring er nødvendig
- hvordan en ønsket situasjon er forskjellig fra nåsituasjonen

For å få maksimalt utbytte av den eksterne skolevurderingen, bør flest mulig av aktørene i skolehverdagen bli engasjert, både skoleeieren, ledelsen, personalet, foreldrene og elevene. De ulike aktørene er alle viktige for at utviklingsprosessen skal bli vellykket.

Skoleutvikling utfordrer de ansatte på skolen

Helhetlige skoleutviklingsprosesser utfordrer tanke- og handlingsmønstre som er godt innarbeidet. Skoleutviklingen og vurderingsprosessen kan derfor komme til å avdekke motstand også i form av interesse- og personkonflikter.

Både i ledelsen og i personalet kan det være personer som engster seg for at en ny situasjon vil kreve mer kompetanse og en annen kompetanse enn den de har i dag. De kan også være uenige i den verdiforankringen endringen bærer i seg. Samtidig kan noen oppleve at de må gi fra seg muligheten til å utforme eget arbeid og eventuelt den makten de har til å påvirke det skolen skal være. Nye arbeidsformer skaper ubalanse i gamle maktsystemer. Dersom endringen bare består av nye oppgaver uten at andre er fjernet, kan det også føre til motstand.

Vi har sett eksempler på at skolevurderinger har vært nyttige nettopp ved at det har vært mulig å sette ord på hindringer i endringsprosessen. Som vurderer er det viktig å håndtere opplysninger om enkeltpersoner profesjonelt. Dersom vurdererne undervegs oppdager problemer eller lovbrudd knyttet til enkeltpersoner eller

til selve skolen, skal dette ikke komme fram i rapporten. Imidlertid har vurdererne plikt til å si fra om lovbrudd og konflikter som kan blokkere utviklingen ved skolen, til rektor eller rektors overordnede.